

Perus- ja ihmisoikeudet Euroopan unionissa

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Sisältö

- I.** Euroopan unioni
- II.** Perus- ja ihmisoikeudet EU:n perussopimuksissa
- III.** Euroopan unionin perusoikeuskirja
- IV.** Perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen ja edistäminen EU:n elimissä
- V.** Euroopan unionin tuomioistuin
- VI.** Ihmisoikeudet unionin kansainvälisessä toiminnassa

I. OSA

Euroopan unioni

Euroopan unioni

- Taloudellinen ja poliittinen unioni
- Kuuden valtion Euroopan hiili- ja teräsyhteisöstä (1951)
Euroopan unioniksi (1993)
- EU perustuu Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen (SEU) ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen (SEUT)
 - Lissabonin sopimus, voimaan vuonna 2009
 - Myös EU:n perusoikeuskirjalla on Lissabonin sopimuksen myötä perussopimukseen rinnastettava oikeudellinen asema
- Unionin päämääränä on edistää rauhaa, omia arvojaan ja kansojensa hyvinvointia (SEU, artikla 3.1)

EU:n toimielimiä

Eurooppa-neuvosto

päättää EU:n yleisistä
poliittisista suuntaviivoista

Komissio

Neuvosto

Euroopan parlamentti

Unionin tuomioistuin

**Tilintarkastus-
tuomioistuin**

**Euroopan
keskuspankki**

Perusoikeudet - ihmisoikeudet

EU-oikeudessa perusoikeudet (*fundamental rights*) liittyvät EU:n sisäiseen oikeusjärjestyksen ja unionin sisäasioihin

Ihmisoikeudet-termiä (*human rights*) käytetään suhteessa kolmansiin maihin, eli unionin ulkosuhteissa

EU-oikeus ja kansallinen oikeusjärjestelmä

- **EU:n primäärioikeus:** perussopimukset, niiden täydennykset, perusoikeuskirja, jäsenvaltioiden liittymissopimukset
- **EU:n sekundäärioikeus:** jäsenmaita oikeudellisesti sitovat asetukset, direktiivit ja päätökset
- Jäsenvaltioita velvoittavat lisäksi EU-tuomioistuimen päätökset sekä EU:n tekemät kansainväliset sopimukset ja valtiosopimukset
- EU voi antaa myös suosituksia, lausuntoja, päätöslauselmia, julistuksia ja toimintaohjelmia, jotka eivät ole oikeudellisesti velvoittavia (ns. soft law)
- EU-oikeuteen ja sen turvaamiin oikeuksiin voidaan vedota kansallisissa tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa
- Etusijaperiaate: EU-tason säädös syrjäyttää sen kanssa ristiriidassa olevan kansallisen normin

Asetukset ja direktiivit

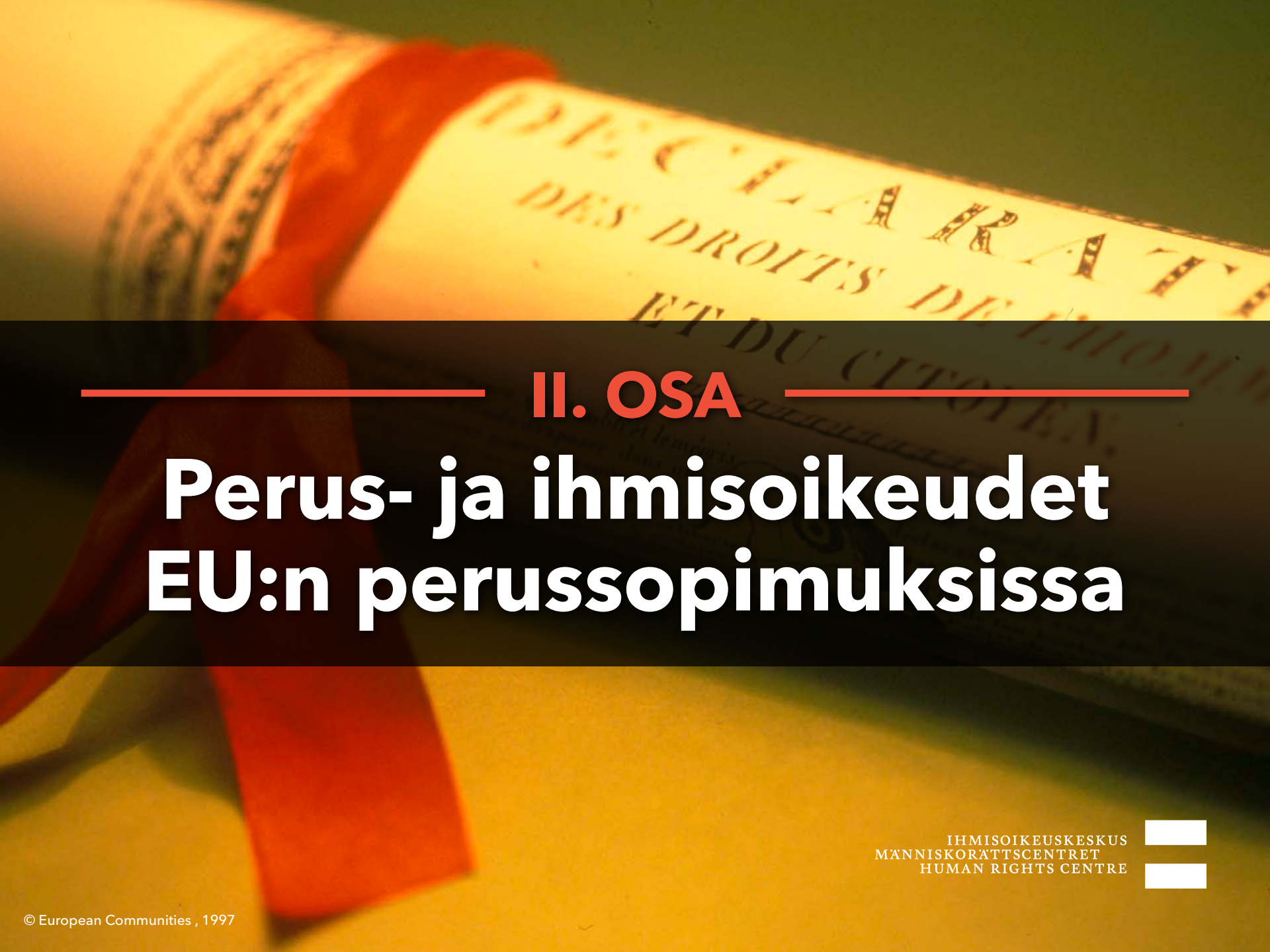
- EU-lainsäädännön tulee noudattaa perussopimuksia ja EU:n perusoikeuskirjaa
- Lukuisat EU:n asetukset ja direktiivit suojaavat yksilön perusoikeuksia, esimerkiksi:
 - Yhdenvertaisuus: työsyRJintädirektiivi (2000/78/EY) ja rotusyrjintädirektiivi (2000/43/EY)
 - Rikoksen uhrien oikeudet: ns. uhridirektiivi (2012/29/EU)
 - Ihmiskaupan ehkäisemistä ja torjumista ja uhrien suojelua koskeva direktiivi (2011/36/EU)
 - Yleinen tietosuoja-asetus ((EU) 2016/679)

Toissijaisuusperiaate

- Koskee asioita, joissa EU ja sen jäsenmaat jakavat toimivallan
- Näillä aloilla EU voi toteuttaa toimia vain, jos se pystyy saavuttamaan asetetut tavoitteet tehokkaammin kuin jäsenmaat kansallisella tai paikallisella tasolla
 - jos perussopimuksissa määrätyt tavoitteet voidaan toteuttaa parhaiten EU-tason toimenpiteillä
- Ei tarkoita, että toimet olisi aina toteutettava mahdollisimman lähellä kansalaisia
- Liittyy läheisesti suhteellisuusperiaatteeseen
 - EU:n toiminnan sisältö ja muoto eivät saa ylittää sitä, mikä on tarpeen perussopimusten tavoitteiden saavuttamiseksi

EU:n yleiset oikeusperiaatteet

- Oikeusperiaatteita ovat mm. syrjintäkiellon periaate, yhdenvertaisuusperiaate, suhteellisuusperiaate, oikeusvarmuuden periaate, oikeusturvan saatavuus, EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden välistä suhdetta koskevat periaatteet jne.
- EU:n yleiset oikeusperiaatteet perustuvat EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntöön, EU:n perussopimukseen, jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen (kuten perustuslakeihin) ja oikeusjärjestelmiin sekä Euroopan ihmisoikeussopimukseen
- Periaatteet ovat yhtä sitovia kuin perussopimukset
 - Periaatteet tulee huomioida soveltuvin osin EU:n toimielinten ja jäsenvaltioiden toiminnassa.
- EU-tuomioistuin on täsmentänyt periaatteiden sisältöä oikeuskäytännössään

II. OSA

Perus- ja ihmisoikeudet EU:n perussopimuksissa

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Unionin perustana olevat arvot

*”Unionin perustana olevat arvot ovat **ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuina**. Nämä ovat jäsenvaltioille yhteisiä arvoja yhteiskunnassa, jolle on ominaista moniarvoisuus, syrjimättömyys, suvaitsevaisuus, oikeudenmukaisuus, yhteisvastuu sekä naisten ja miesten tasa-arvo.”*

Euroopan unionista tehty sopimus, 2. artikla

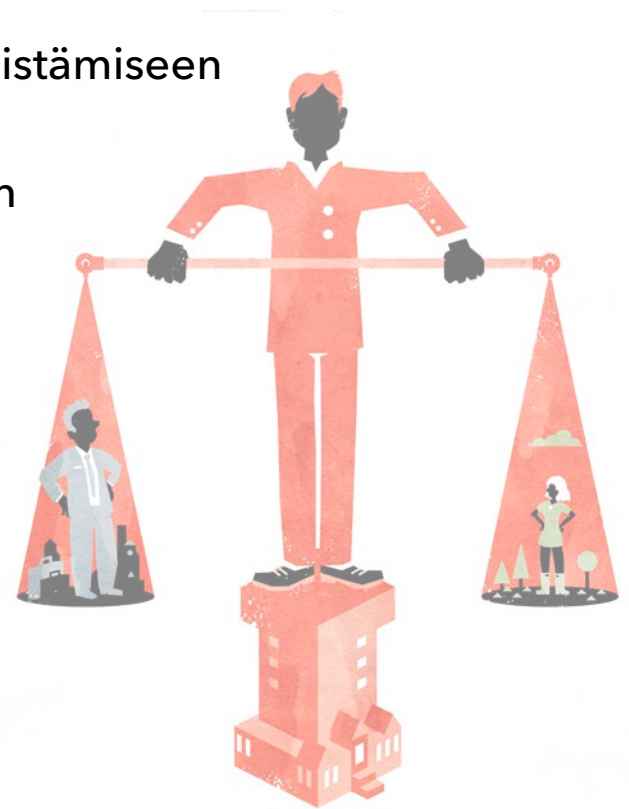
Perus- ja ihmisoikeudet EU:n perussopimuksissa

- Perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen on perussopimusten nojalla yksi unionin perustana olevista arvoista
- Perusoikeuksina voidaan pitää myös unionin neljää perusvapautta eli tavaroiden, palveluiden, henkilöiden ja pääoman vapaata liikkuvuutta
- Perusoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen ja unionin arvojen edistämiseen sitoutuminen ovat myös EU-jäsenyyden ehtoja (SEU, 49. artikla)

Perussopimukset sisältävät määräyksiä liittyen mm.

- neljään unionin perusvapauteen
- naisten ja miesten väliseen tasa-arvon edistämiseen
- syrjinnän torjumiseen
- riittävän sosiaalisen suojelun takaamiseen
- sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseen
- korkeatasoiseen koulutukseen
- terveyden suojeluun
- kuluttajansuojaan
- hyvään hallintoon
- henkilötietojen suojaan

Esimerkki: palkkatasa-arvo

- SEU: naisten ja miesten tasa-arvo yksi EU:n perustana olevista arvoista ja unioni edistää naisten ja miesten tasa-arvoa
- SEUT, artikla 8: "Unioni pyrkii kaikissa toimissaan poistamaan eriarvoisuutta miesten ja naisten välillä sekä edistämään miesten ja naisten välistä tasa-arvoa."
- SEUT, artikla 157: "Jokainen jäsenvaltio huolehtii sen periaatteen noudattamisesta, jonka mukaan miehille ja naisille maksetaan samasta tai samanarvoisesta työstä sama palkka"
- Sama artikla velvoittaa myös Euroopan parlamentin ja neuvoston toteuttamaan toimenpiteet miesten ja naisten tasa-arvoisten mahdollisuuksien ja tasa-arvoisen kohtelun periaatteen soveltamiseksi työtä ja ammattia koskevissa kysymyksissä, mukaan lukien palkkakysymykset

Palkkatasa-arvon toimeenpano

- Direktiivi miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta työhön ja ammattiin liittyvissä asioissa (2006)
- Komission naisten ja miesten tasa-arvostrategia 2010-2015
- Komission Equality Pays Off -aloite 2012-2013
- Komission samapalkkaisuutta koskeva suositus jäsenvaltioille (2014)
- Euroopan samanpalkkaisuuspäivä
- Sukupuolten palkkaeron kaventaminen Euroopan unionissa – esite (2014)

© Euroopan unioni, 2014

EU:n liittyminen Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen

- Euroopan unionista tehty sopimus: "Unioni liittyy ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyyn eurooppalaiseen yleissopimukseen."
- Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) lausunto joulukuussa 2014:
 - sopimusluonnos EU:n liittymisestä ihmisoikeussopimukseen ei ole sopusoinnussa unionin oikeuden kanssa
 - Liittymisen myötä ihmisoikeussopimus sitoisi unionin toimielimiä ja jäsenvaltioita ja muodostaisi osan unionin oikeutta
 - Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätöksiä sovellettaisiin unioniin ja sen toimielimiin ja ne sitoisivat unionin tuomioistuinta ja instituutioita
 - Unionin toimintaa valvottaisiin ulkoapäin
 - EUT:n mukaan tämä vaarantaisi unionin oikeuden itsenäisyyden ja vaikuttaisi unionin tuomioistuimen lainkäyttövaltaan

EU:n liittyminen muihin ihmisoikeussopimuksiin

- EU ratifioi YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen vuonna 2010
 - Ensimmäinen kerta, kun valtioiden välinen alueellinen järjestö ratifioi kansainvälisen ihmisoikeussopimuksen
 - EU on sitoutunut yleissopimukseen **toimivaltansa rajoissa**
 - EU:n jäsenmaat ratifioivat sopimuksen erikseen
- Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehty Euroopan neuvoston yleissopimus (Istanbulin sopimus) on avoin myös EU:n ratifioinnille

III. OSA

Euroopan unionin perusoikeuskirja

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Euroopan unionin perusoikeuskirja

- Hyväksytty vuonna 2000 Nizzassa järjestetyssä Eurooppa-neuvostossa
- Oikeudellisesti velvoittavaksi Lissabonin sopimuksen voimaantulon myötä 2009
- Peruskirja kokoaa yhteen oikeuksia, jotka on turvattu
 - EU:n perustamissopimuksissa
 - EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännössä
 - jäsenvaltioiden valtiosääntöperinteessä
 - Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja Euroopan sosiaalisessa peruskirjassa
 - muissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa

Miksi juuri perusoikeuskirja?

- Ihmisoikeuksia turvaavat kansainväliset sopimukset
- Perusoikeudet turvataan kunkin valtion perustuslaissa / valtiosäännössä
- Perusoikeuskirja on osa EU:n perustamissopimuksia
 - eli EU:n "perustuslakia"
- Perusoikeuskirja ei ole ihmisoikeussopimus perinteisessä mielessä
 - esim. EU:n jäsenmaat eivät voida valita, ratifioivatko ne perusoikeuskirjan: ne ovat sitoutuneet siihen osana EU:n perussopimuksia

Perusoikeuskirjan soveltamisala

Perusoikeuskirjan 51. artikla:

- 1. Tämän perusoikeuskirjan määräykset koskevat unionin toimielimiä, elimiä ja laitoksia toissijaisuusperiaatteen mukaisesti sekä jäsenvaltioita ainoastaan silloin, kun viimeksi mainitut soveltavat unionin oikeutta.** Tämän vuoksi ne kunnioittavat tämän perusoikeuskirjan mukaisia oikeuksia, noudattavat sen sisältämiä periaatteita ja edistävät niiden soveltamista kukin toimivaltansa mukaisesti ja unionille perussopimuksissa annetun toimivallan rajoja noudattaen.
- 2. Tällä perusoikeuskirjalla ei uloteta unionin oikeuden soveltamisalaa unionin toimivaltaa laajemmaksi eikä luoda unionille uutta toimivaltaa tai uusia tehtäviä eikä muuteta perussopimuksissa määriteltäviä toimivaltuuksia ja tehtäviä.**

Perusoikeuskirja velvoittaa ennen kaikkea EU:n toimielimiä, mutta jäsenmaita vain tietyissä tilanteissa

- Velvoittaa jäsenmaita mm. silloin, kun ne saattavat direktiivejä osaksi kansallista lainsäädäntöä
- Perusoikeuskirjaa voidaan soveltaa kansallisissa tuomioistuimissa oikeudenkäynneissä, joissa on kyse EU-oikeudesta ja sen soveltamisesta. Rajanvedot eivät ole aina selviä

EU:n toimielinten on noudatettava perusoikeuskirjaa myös EU:n ulkoisessa toiminnassa (esim. ulkopolitiikka ja kehitysyhteistyö)

Perusoikeuskirjan sisältö

- Perusoikeuskirja turvaa yksilön oikeuksia ja vapauksia
- Perusoikeuskirja sisältää johdannon ja 54 artiklaa, jotka on jaoteltu seitsemäksi luvuksi:

- I Ihmisarvo
- II Vapaudet
- III Tasa-arvo
- IV Yhteisvastuu
- V Kansalaisten oikeudet
- VI Lainkäyttö
- VII Yleiset määräykset

Oikeudet ja periaatteet

- Perusoikeuskirja sisältää sekä **oikeuksia** että **periaatteita**
 - Oikeudet ovat subjektiivisia oikeuksia, ja niihin voidaan vedota tuomioistuimissa suoraan
 - Periaatteet vaativat toteutuakseen muita säädöksiä
- Periaatteita ovat mm. artikkelit 25 (ikäntyneiden henkilöiden oikeudet), 26 (vammainen sopeutuminen yhteiskuntaan) ja 37 (ympäristönsuojelu)
- Rajanvedot eivät ole aina selviä
 - Artikloilla saattaa olla merkitystä sekä oikeuden että periaatteen ilmentäjinä, esim. artikkelit 23 (naisten ja miesten välinen tasa-arvo), 33 (perhe- ja työelämä) sekä 34 (sosiaaliturva ja toimeentuloturva)

I Ihmisarvo

- **1 artikla:** Ihmisarvo
- **2 artikla:** Oikeus elämään
- **3 artikla:** Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen
- **4 artikla:** Kidutuksen sekä epäinhimillisen tai halventavan rangaistuksen ja kohtelun kieltö
- **5 artikla:** Orjuuden ja pakkotyön kieltö

Vapaudet

- **6 artikla:** Oikeus vapauteen ja turvallisuuteen
- **7 artikla:** Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen
- **8 artikla:** Henkilötietojen suoja
- **9 artikla:** Oikeus solmia avioliitto ja oikeus perustaa perhe
- **10 artikla:** Ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus
- **11 artikla:** Sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus
- **12 artikla:** Kokoonntumis- ja yhdistymisvapaus
- **13 artikla:** Taiteen ja tutkimuksen vapaus
- **14 artikla:** Oikeus koulutukseen
- **15 artikla:** Ammatillinen vapaus ja oikeus tehdä työtä
- **16 artikla:** Elinkeinovapaus
- **17 artikla:** Omistusoikeus
- **18 artikla:** Oikeus turvapaikkaan
- **19 artikla:** Suoja palauttamis-, karkottamis- ja luovuttamistapauksissa

- **20 artikla:** Yhdenvertaisuus lain edessä
- **21 artikla:** Syrjintäkielto
- **22 artikla:** Kulttuurinen, uskonnollinen ja kielellinen monimuotoisuus
- **23 artikla:** Naisten ja miesten välinen tasa-arvo
- **24 artikla:** Lapsen oikeudet
- **25 artikla:** Ikääntyneiden henkilöiden oikeudet
- **26 artikla:** Vammaisten sopeutuminen yhteiskuntaan

IV Yhteisvastuu

- **27 artikla:** Työntekijöiden oikeus saada tietoja ja tulla kuulluksi yrityksessä
- **28 artikla:** Neuvotteluoikeus ja oikeus työtaistelutoimiin
- **29 artikla:** Oikeus työnvälityspalveluihin
- **30 artikla:** Suoja perusteettoman irtisanomisen yhteydessä
- **31 artikla:** Oikeudenmukaiset ja kohtuulliset työolot ja työehdot
- **32 artikla:** Lapsityövoiman käytön kieltä ja nuorten suojelu työssä
- **33 artikla:** Perhe- ja työelämä
- **34 artikla:** Sosiaaliturva ja toimeentuloturva
- **35 artikla:** Terveysten suojelu
- **36 artikla:** Mahdollisuus käyttää yleistä taloudellista etua koskevia palveluja
- **37 artikla:** Ympäristönsuojelu
- **38 artikla:** Kuluttajansuoja

V Kansalaisten oikeudet

- **39 artikla:** Äänioikeus ja vaalikelpoisuus Euroopan parlamentin vaaleissa
- **40 artikla:** Äänioikeus ja vaalikelpoisuus kunnallisvaaleissa
- **41 artikla:** Oikeus hyvään hallintoon
- **42 artikla:** Oikeus tutustua asiakirjoihin
- **43 artikla:** Euroopan oikeusasiamies
- **44 artikla:** Oikeus esittää vetoamus
- **45 artikla:** Liikkumis- ja oleskeluvapaus
- **46 artikla:** Diplomaatti- ja konsuliviranomaisten antama suojelu

VI Lainkäyttö

- **47 artikla:** Oikeus tehokkaihin oikeussuojakeinoihin ja puolueettomaan tuomioistuimeen
- **48 artikla:** Syyttömyysolettama ja oikeus puolustukseen
- **49 artikla:** Laillisuusperiaate ja rikoksista määrättävien rangaistusten oikeasuhtaisuuden periaate
- **50 artikla:** Kielto syyttää ja rangaista oikeudenkäynnissä kahdesti samasta rikoksesta

VII

Tulkintaa ja soveltamista koskevat yleiset määräykset

- **51 artikla:** Soveltamisala
- **52 artikla:** Oikeuksien ja periaatteiden ulottuvuus ja tulkinta
- **53 artikla:** Suojan taso
- **54 artikla:** Oikeuksien väärinkäytön kielto

Perusoikeuskirjan kattavuus

- Perusoikeuskirja on moderni dokumentti
 - kattaa sekä kansalaisoikeudet ja poliittiset oikeudet että taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet
 - lukujen jaottelu: ei perinteistä jakoa KP- ja TSS-oikeuksiin
- Sisältää myös ”uusia” oikeuksia ja periaatteita
 - henkilötietojen suoja (artikla 8)
 - elinkeinovapaus (artikla 16)
 - ikääntyneiden henkilöiden oikeudet (artikla 25)
 - ympäristönsuojelu (artikla 37)
 - kuluttajansuoja (artikla 38)
 - oikeus hyvään hallintoon (artikla 41)
 - oikeus tutustua asiakirjoihin (artikla 42)
 - bioetiikan periaatteet (artikla 3)

Perusoikeuskirjan kattavuus

Lähde: EU:n perusoikeusvirasto FRA 2016 [mukailtu]

Perusoikeuskirjan suhde Euroopan ihmisoikeussopimukseen

- Kaikki EU:n jäsenmaat ovat ratifioineet Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS)
- Perusoikeuskirjan turvaamat oikeudet ovat linjassa EIS:n kanssa
- Siltä osin kuin perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat EIS:ssa taattuja oikeuksia, niiden merkitys ja ulottuvuus ovat samat kuin EIS:ssa.
 - Suojan taso ei saa olla alhaisempi
 - Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen merkitys perusoikeuskirjan tulkinnassa
- EU voi myöntää myös EIS:n takaamaa tasoa laajemman suojan

Perusoikeuskirjan turvaamien oikeuksien ja vapauksien rajoittaminen

- Voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten oikeuksien ja vapauksien **keskeistä sisältöä kunnioittaen**

Rajoituksia voidaan säätää vain, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia

- Perusoikeuskirjan määräyksiä ei saa tulkita siten, että ne rajoittaisivat tai loukkaisivat ihmisoikeuksia ja perusvapauksia, jotka tunnustetaan unionin oikeudessa, kansainvälisessä oikeudessa ja kansainvälisissä yleissopimuksissa, joiden osapuolina unioni tai kaikki jäsenvaltiot ovat, sekä jäsenvaltioiden valtiosäännöissä

Perusoikeuskirjan haasteet

- Oikeudet vs. periaatteet: vaikea tunnistaa
- Rajattu ja hankalasti hahmotettava soveltamisala kansallisella tasolla
- Perusoikeuskirjaa ei tunneta varsinkaan kansallisella tasolla

Mikä on perusoikeuskirjan tuoma lisäarvo - oikeudethan on turvattu myös ihmisoikeussopimuksissa ja kansallisissa perustuslaeissa?

- Mikä on perusoikeuskirjan käytännön vaikutus?

Perusoikeuskirjan vahvuudet

- Velvoittaa EU:n toimielimiä sekä myös jäsenmaita unionin oikeuden soveltamisalalla
- Kattava kokoelma sekä KP- ja TSS-oikeuksia että moderneja oikeuksia
- Kokoa yhteensä yleisiä oikeusperiaatteita ja jäsenmaiden valtiosääntöperinteessä turvattuja oikeuksia
- Vaikutus unionin oikeutta säädettäessä ja unionin oikeuden kansallisessa toimeenpanossa
- Tukee muita perus- ja ihmisoikeusinstrumentteja
- Perusoikeuskirjaan voidaan vedota suoraan kansallisissa tuomioistuimissa soveltamisalan piirissä
- EU-tuomioistuimen rooli: mm. ennakkoratkaisut
- Perus- ja ihmisoikeuskulttuurin vahvistaminen EU:ssa

Perusoikeuskirjan toimeenpano

- Euroopan komissio: Euroopan unionin strategia perusoikeuskirjan panemiseksi tehokkaasti täytäntöön (KOM(2010) 573)
 - perusoikeuksien ”tarkistuslista”
- Toimintaohjeet perusoikeuksien ottamisesta huomioon komission vaikutustenarvioinneissa (2011)
- Komission vuosittainen kertomus perusoikeuskirjan toimeenpanosta
- Toimintapolitiikat: rasismien ja muukalaisvihan vastaiset politiikat, romanien oikeudet, vammaisten oikeudet...
- Neuvoston perusoikeuksien, kansalaisoikeuksien ja henkilöiden vapaan liikkuvuuden työryhmä
- Suuntaviivat menettelyvaiheista perusoikeuksien mukaisuuden tarkistamiseksi neuvoston valmisteluelimissä
- EU-tuomioistuimen, EU:n perusoikeusviraston, Euroopan parlamentin ja Euroopan oikeusasiamiehen rooli

IV. OSA

Perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen ja edistäminen EU:n elimissä

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Neuvosto

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Neuvoston ehkäisy- ja valvontamekanismit

- Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 7. artiklalla pyritään varmistamaan, että kaikki jäsenmaat noudattavat unionin yhteisiä arvoja

- **Ehkäisymekanismi:** neuvosto voi antaa jäsenvaltiolle ennakkovaroituksen, jos on olemassa selvä vaara, että jäsenvaltio loukkaa vakavasti unionin arvoja

- **Seuraamusmekanismi:** jos jäsenvaltio loukkaa unionin arvoja vakavasti ja jatkuvasti, neuvosto voi pidättää jäsenvaltiolta tiettyjä perussopimuksista johtuvia oikeuksia, esim. äänestys-oikeuden neuvostossa

Euroopan komissio

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Euroopan komissio

- Komissio valvoo, että jäsenvaltiot noudattavat unionin lainsäädäntöä
- Komissio voi käynnistää ns. rikkomusmenettelyn, jos jäsenvaltio rikkoo EU-lainsäädäntöä
 - Rikkomusmenettely voi johtaa oikeudenkäyntiin EU-tuomioistuimessa. Jos rikkomus todetaan, jäsenmaan on muutettava lainsäädäntöään.
- Komissiolle on mahdollista kannella, jos jäsenvaltio rikkoo EU:n lainsäädäntöä
 - Kantelun voi tehdä EU-säädösten tai EU-oikeuden periaatteen vastaisesta jäsenvaltion laista, asetuksesta tai hallinnollisesta määräyksestä tai toiminnasta
- Perusoikeuskirjasta vastaava komissaari
- Komission oikeus- ja kuluttaja-asioiden pääosasto vastaa perusoikeuksiin liittyvistä asioista

EU:n toimintakehys oikeusvaltioperiaatteen vahvistamiseksi

- Komissio hyväksyi maaliskuussa 2014 uuden toimintakehyksen (ns. oikeusvaltiomekanismi), jonka avulla voidaan puuttua oikeusvaltioperiaatteen uhkiin jäsenvaltioissa
 - Mahdollistaa vuoropuhelun jäsenvaltion kanssa: tilanteen pahenemisen estäminen
 - Kolme vaihetta: komission arvio, komission suositus ja suosituksen seuranta
- Täydentää muita mekanismeja, joilla voidaan puuttua unionin arvojen loukkauksiin
- Prosessi aloitettu Puolaa vastaan tammikuussa 2016
 - Taustalla hallituksen toimet, jotka vaarantavat oikeuslaitoksen ja tiedotusvälineiden riippumattomuuden

Euroopan parlamentti

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Euroopan parlamentti

- Euroopan parlamentin työjärjestyksen mukaan parlamentti kunnioittaa kaikessa toiminnassaan unionin perusoikeuskirjassa ja perussopimuksissa vahvistettuja oikeuksia ja periaatteita
- Parlamentin LIBE-valiokunta (kansalaisvapaudet sekä oikeus- ja sisäasiat) vastaa perusoikeusasioista
 - Varmistaa, että perusoikeuskirjaa noudatetaan
 - Voi tietyissä tilanteissa antaa lausunnon säädösehdotuksen perusoikeuskirjan mukaisuudesta
 - Valmistelee vuosittain mietinnön perusoikeuksien tilanteesta EU:ssa
- Myös muut valiokunnat käsittelevät perusoikeusasioita
 - FEMM-valiokunta: naisten oikeudet ja sukupuolten tasa-arvo
 - EMPL-valiokunta: työllisyys- ja sosiaaliasiat (esim. työsyryntä ja sosiaaliset oikeudet)

Euroopan parlamentin vetoomusvaliokunta

Jokaisella kansalaisella, sekä yrityksillä, järjestöillä ja yhdistyksillä, joiden kotipaikka on EU:ssa, on oikeus esittää vetoomus Euroopan parlamentin vetoomusvaliokunnalle aiheesta, joka kuuluu Euroopan unionin toimialaan ja joka välittömästi koskee vetoomuksen esittäjää

Vetoomus voi koskea myös kansallisten viranomaisten toimintaa

Euroopan unionin perusoikeusvirasto

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA)

- Perustettu vuonna 2007
- Perusoikeusvirasto tarjoaa EU:n toimielimille ja jäsenvaltioille riippumatonta tutkimustuloksiin perustuvaa neuvontaa perusoikeuskysymyksissä
- Korvasi Euroopan rasismin ja muukalaisvihan seurantakeskuksen
- Tekee yhteistyötä EU:n toimielimien, kansainvälisten järjestöjen sekä kansallisten viranomaisten ja toimijoiden kanssa
- FRA:n hallintoneuvoston tehtävänä on määrittää viraston ensisijaiset tehtävät, hyväksyä sen talousarvio ja valvoa sen työtä

Perusoikeusviraston tehtävät

- Tarjota EU:n toimielimille ja EU-maille perusoikeuksia koskevaa asiantuntemusta
- Laatia lausuntoja EU:n toimielimille ja hallituksille joko omasta aloitteestaan tai pyynnöstä
- Kerätä, analysoida ja jakaa luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa vaikutuksista, joita EU:n toimilla on ihmisten perusoikeuksiin
- Toteuttaa perusoikeuksia koskevia tutkimuksia ja selvityksiä,
- Laatia julkaisuja erityisistä aiheista tai siitä, miten EU:n toimielimet ja hallitukset panevat täytäntöön perusoikeussäädöksiä
- Julkaista vuosikertomus viraston toiminta-aloihin kuuluvista perusoikeuskysymyksistä ja antaa siinä esimerkkejä hyvistä käytänteistä
- Kehittää viestintästrategioita tai -kampanjoita ja edistää kansalaisyhteiskunnan kanssa käytävää vuoropuhelua yleisen tietoisuuden lisäämiseksi perusoikeuksista
- Ehdottaa keinoja oikeuksien turvaamiseksi
- Virasto ei käsittele yksittäisiä kanteluja

Esimerkki: FRA:n Euroopan unionin vähemmistöjä ja syrjintää koskeva tutkimus (EU-MIDIS), 2009

- 23 000 haastattelua etnisiä vähemmistöjä ja maahanmuuttajaryhmiä edustavien henkilöiden kanssa kaikissa EU-maissa
- Tutkimuksen mukaan syrjivä kohtelu ja rikollisuus, myös rasistinen rikollisuus, on yleistä EU:ssa. Eniten syrjintää kohdattiin työelämässä.
- Edeltäneen 12 kuukauden aikana kahdeksanneksi eniten syrjintää EU:ssa kokenut ryhmä olivat somalit Suomessa (47 %)
- 47 % Suomen somaleista oli joutunut rikoksen uhriksi edeltäneen 12 kuukauden aikana
- Jokaista sataa haastateltua Suomen somalia kohden 74 väkivaltatapausta tai uhkailua
 - Eniten väkivaltaa tai sillä uhkailua kokenut ryhmä EU:ssa
 - Monet olivat joutuneet rikoksen uhriksi useammin kuin kerran

Euroopan oikeusasiamies

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRUM
HUMAN RIGHTS CENTRE

Euroopan oikeusasiamies

Tutkii EU:n toimielimiä, elimiä ja laitoksia vastaan tehtyjä kanteluja, jos toimielin loukkaa perusoikeuksia, ei noudata lakia tai toimi

- yleisten oikeusperiaatteiden mukaisesti tai laiminlyö hyvän hallinnon periaatteita
- Riippumaton, itsenäinen ja puolueeton toimielin
- Euroopan parlamentti nimittää viideksi vuodeksi kerrallaan
- Voi tutkia asioita omasta aloitteestaan tai kantelun perusteella
- Mahdolliset toimet:
 - Ilmoitus kantelun kohteena olevalle toimielimelle
 - Sovintoratkaisun löytäminen epäkohdan korjaamiseksi
 - Suositukset ko. toimielimelle
 - Erityiskertomus Euroopan parlamentille, jonka on ryhdyttävä asian edellyttämiin toimiin

V. OSA

Euroopan unionin tuomioistuin

IHMINISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Euroopan unionin tuomioistuin

- Valvoo, että unionin lainsäädäntöä tulkitaan ja sovelletaan yhdenmukaisesti EU-maissa ja että jäsenvaltiot ja EU:n toimielimet noudattavat EU:n lainsäädäntöä
- Muodostuu kolmesta tuomioistuimesta:
 - Unionin tuomioistuin
 - Unionin yleinen tuomioistuin
 - Virkamiestuomioistuin
- Tuomioistuimen ratkaisut ovat merkittäviä EU-oikeuden tulkinnassa ja soveltamisessa

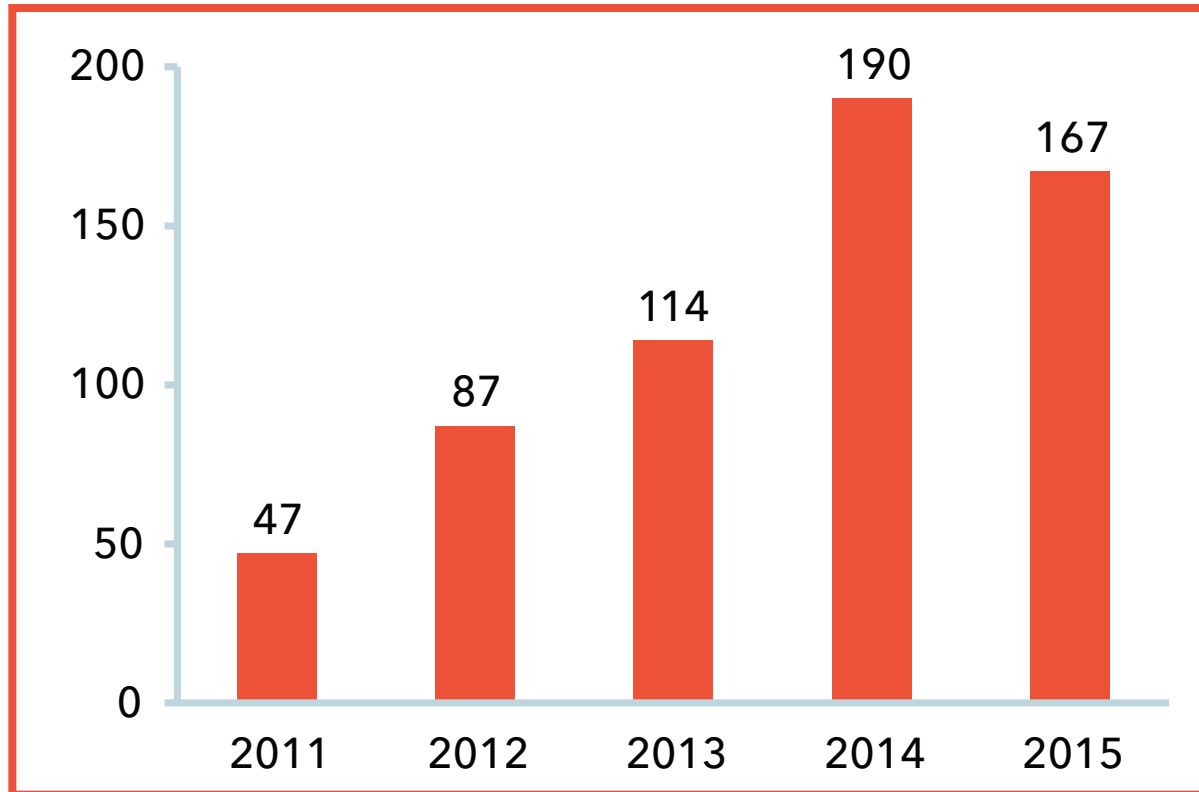

Tuomioistuimen toiminta

- Tuomioistuimen ratkaisut sitovat jäsenvaltioita ja unionin elimiä
- Ennakkoratkaisut: kansalliset tuomioistuimet voivat pyytää neuvoa EU-lainsäädännön tulkitsemisesta
 - Voi myös johtaa kansallisen lainsäädännön muuttamiseen
- Komission/toisten jäsenvaltioiden kanteet jäsenvaltioita vastaan EU-lainsäädännön velvoitteiden noudattamatta jättämisestä
 - Rikkomusmenettely
- EU:n toimielimiä, elimiä ja laitoksia vastaan nostetut kanteet
- Vahingonkorvauskanteet
- EU-lainsäädännön kumoaminen

Perusoikeuskirjan käyttö EU-tuomioistuimen päätöksissä

Päätöksiä yhteensä:

2011: 1518

2012: 1404

2013: 1587

2014: 1685

2015: 1755

Lähde: EU:n perusoikeusvirasto FRA 2016

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Esimerkki: Digital Rights Ireland

- Digioikeuksia puolustava järjestö nosti Irlannissa kanteen sähköiseen viestintään liittyvien tietojen säilyttämistä koskevasta kansallisesta lainsäädännöstä ja hallinnollisista toimenpiteistä
- Irlannin High Court teki ennakkoratkaisupyynnön EU-tuomioistuimelle
- EUT:n tuomio (2014): EUT kumosi vuonna 2006 säädetyn direktiivin teletunnistetietojen säilyttämisvelvollisuudesta
- Perusoikeuskirjan artikkelit 7 (yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen) ja 8 (henkilötietojen suoja)
 - Tuomioistuimen mukaan direktiivissä ei säädetty selvistä ja täsmällisistä säännöistä, joilla säädettäisiin perusoikeuskirjan 7. ja 8. artikkelissa vahvistettuihin perusoikeuksiin puuttumisen laajuutta
 - Direktiivi puuttui laajaperäisesti ja erityisen vakavasti ko. oikeuksiin ilman, että puuttumista olisi tarkasti rajoitettu säännöksillä, joilla olisi voitu taata, että puuttuminen rajoitetaan täysin välttämättömään

Esimerkki: Schrems-tapaus

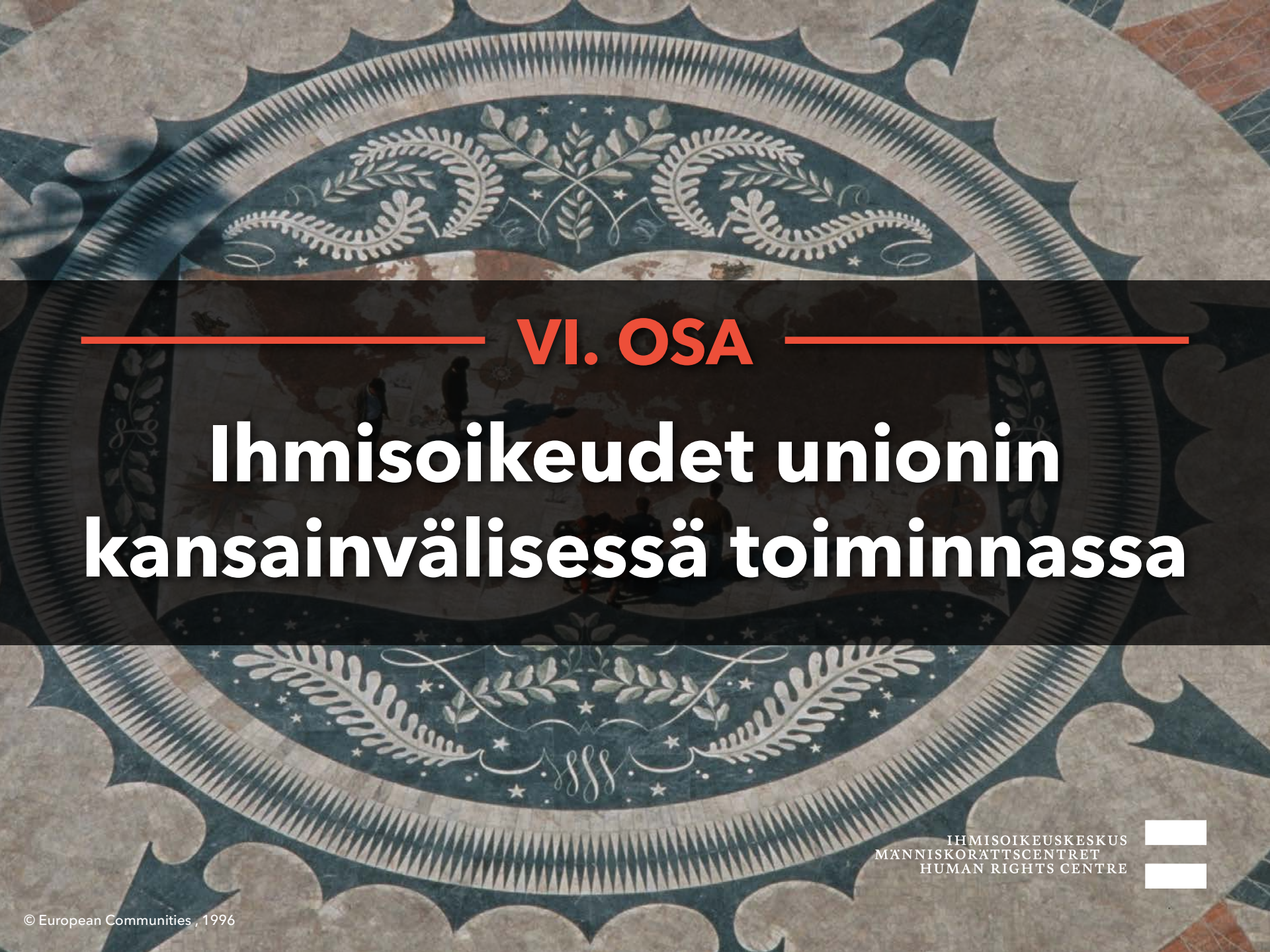
- Komission päätös v. 2000: USA:n lainsäädäntö ja ns. safe harbor-periaatteet takaavat riittävän tietosuojan henkilötietojen siirrossa USA:han
- Edward Snowdenin paljastukset 2013: USA:n kansallisella turvallisuusvirastolla NSA:lla on pääsy kaikkien käyttäjien Facebook-tietoihin
- Itävaltalainen Maximillian Schrems nosti kanteen Irlannin tietosuojavaltuutettua vastaan, koska valtuutettu kieltäytyi tutkimasta Facebook Irlannin käyttäjien henkilötietojen siirtämistä USA:han
- Irlannin High Court teki ennakkoratkaisupyynnön EUT:lle
- EUT:n tuomio (2015): komission päätös ja safe harbour -järjestelmä ovat pätemättömiä
 - Viranomaisten yleinen pääsy sähköisen viestinnän sisältöön loukkaa yksityiselämän suojan keskeistä sisältöä, mikä on perusoikeuskirjan vastaista
 - Lisäksi kyse oli henkilötietojen suojasta ja oikeudesta tehokkaihin oikeussuojakeinoihin

Esimerkki: oikeus tulla unohdetuksi

- Espanjalainen Mario Costeja González teki Espanjan tietosuojaviranomaiselle kantelun, jossa hän vaati, että Google Spain ja Google Inc. poistavat tai kätkevät hänen nimellään löytyvät vanhat hakutulokset
- Yhtiöt määrättiin poistamaan tiedot ja estämään niihin pääsy
- Yhtiöt vaativat espanjalaisessa tuomioistuimessa päätöksen kumoamista
- Tuomioistuin teki ennakkoratkaisupyyntöä EUT:lle

EUT:n tuomio (2014): hakukoneen ylläpitäjä on tietyin edellytyksin

- velvollinen poistamaan henkilön nimellä saatavien hakutulosten luettelosta linkit internetsivuihin, joissa on kyseistä henkilöä koskevia tietoja
 - Yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta annettu direktiivi pyrkii mm. turvamaan yksilöille henkilötietojen käsittelyssä heidän perusoikeutensa ja -vapautensa
 - Tiedoista ei tarvitse koitua vahinkoa - riittää, että ne ovat virheellisiä, vanhentuneita, epäolennaisia tai liian laajoja siihen tarkoitukseen, jossa niitä käsitellään
 - Yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen ja henkilötietojen suoja

VI. OSA

Ihmisoikeudet unionin kansainvälisessä toiminnassa

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

Ihmisoikeudet unionin kansainvälisen tason toiminnan periaatteina ja tavoitteina

- Sopimus Euroopan unionista, artikla 21:
 - "Unionin toiminta kansainvälisellä tasolla perustuu sen perustamisen, kehittämisen ja laajentumisen johtoajatuksena oleviin periaatteisiin, joita unioni pyrkii edistämään muualla maailmassa: demokratia, oikeusvaltio, **ihmisoikeuksien ja perusvapauksien yleismaailmallisuus ja jakamattomuus**, ihmisarvon kunnioittaminen, tasa-arvo ja yhteisvastuu sekä Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan periaatteiden ja kansainvälisen oikeuden noudattaminen."
 - Yhtenä unionin yhtenä tavoitteena kansainvälisessä toiminnassa on "lujittaa ja tukea demokratiaa, oikeusvaltiota, **ihmisoikeuksia** ja kansainvälisen oikeuden periaatteita".

Ihmisoikeudet EU:n ulkosuhteissa

- Ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskeva EU:n strategiakehys (2012)
 - toimeenpano: ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskeva toimintasuunnitelma (2015-2019)
- EU:n ihmisoikeuserityisedustaja: tehtävänä parantaa EU:n kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan tehokkuutta ja näkyvyyttä
- EU:n kauppaa- ja yhteistyösopimuksissa on mukana ihmisoikeuslausekkeita
- EU:n ihmisoikeusvuoropuhelut kolmansien valtioiden kanssa
- Neuvoston ihmisoikeustyöryhmä (COHOM): käsittelee EU:n ulkosuhteiden ihmisoikeusnäkökohtia ja tukee neuvostoa ihmisoikeusasioissa
- EU rahoittaa ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltioita puolustavia ryhmiä ja yksilöitä
- EU:n ulkosuhdehallinnon vuosittainen raportti ihmisoikeuksien ja demokratian tilasta maailmassa
- Vaalitarkkailu

EU:n ihmisoikeuspolitiikan teemoja

- Ihmisoikeuspuolustajien, kansalaisyhteiskunnan, demokratian ja oikeusvaltiokehityksen tukeminen
- Sananvapauden sekä uskonnon- ja uskonvapauden suojelu ja edistäminen
- Naisten ja lasten oikeudet
- Syrjinnän vastustaminen
- Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien puolustaminen
- Yritysten ihmisoikeusvastuu
- Ihmisoikeudet konflikteissa ja kriiseissä
- Kuolemanrangaistuksen, kidutuksen ja ihmiskaupan vastustaminen

Hyödyllisiä lähteitä ja linkkejä

Tietoa EU:n perusoikeuslottuvuudesta

- Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA): <http://fra.europa.eu/fi>
- Charterpedia (tietoa EU:n perusoikeuskirjasta): <http://fra.europa.eu/fi/charterpedia>
- Euroopan unionin perusoikeuskirja:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=FI>
- Euroopan komissio: http://ec.europa.eu/index_fi.htm
- Euroopan unionin tuomioistuin: <http://curia.europa.eu/>
- EUR-Lex: Ihmisoikeudet:
http://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/human_rights.html?root_default=SUM_1_CODED%3D13,SUM_2_CODED%3D1301&locale=fi
- Eurooppa-tiedotus: <http://www.eurooppatiedotus.fi>
- Lainlaatijan EU-opas: <http://eu-opas.finlex.fi/>

**IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE**

Ihmisoikeuskeskus / Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia

FI-00102 Eduskunta-Helsinki

Puh.: 09-4321

www.ihmisoikeuskeskus.fi

ihmisoikeuskeskus@eduskunta.fi

www.facebook.com/Ihmisoikeuskeskus